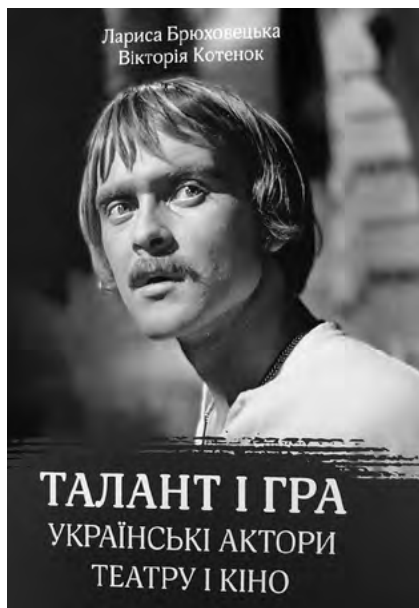


Трикнижжя. Не тільки про Івана



Лариса Брюховецька, Вікторія Котенок.
Талант і гра. Українські актори театру і кіно. К. "Саміт-книга", 2020. 400 с., іл.

Українське кіно не перестає цікавити дослідників: і сучасне, і те, що було раніше. Тому що є над чим думати і що досліджувати. Пропонуємо зосередити увагу на трьох книгах, що об'єднані одним ім'ям: Іван Миколайчук.

Перша – «Іван Миколайчук як національний митець» Лариси Брюховецької. Друга – збірник «Фільм "Тіні забутих предків"». Погляд через півстоліття». Третя – «Талант і гра. Українські актори театру і кіно» Лариси Брюховецької і Вікторії Котенок.

Двадцять років тому вийшла монографія Лариси Брюховецької «Іван Миколайчук». А цього горіч – нова її книжка «Іван Миколайчук як національний митець». Об'єктом дослідження стала Людина, яка поєднала багато талантів, визначальних для розвитку кіно та утвердження його національної суті.

Перша книга була знайомством з біографією і творчістю Івана Миколайчука, а в другій вже йдеться про заслуги митця перед Україною, українською культурою і кінематографом. Про те, як у ті тоталітарні часи він зміг утвердити українське кіно. Сутнісно українське, оскільки Іван Миколайчук був носієм української ментальності. Його заслуги важко переоцінити.

Перша презентація нової книжки відбулася в Чернівцях до дня народження Івана Миколайчука, друга – 15 серпня в Національному музеї української літератури у Києві. Авторку цікавить його незбагненна акторська сутність, бо він був, як підкреслював Костянтин Степанков, народжений для кіно. У новій книзі детальніше розкрито ролі Івана Миколайчука, які менш популярні й відомі.

Невипадково винесено в назву книги означення «національний митець». Миколайчук почав творити в роки, коли була «відлига» і коли першим секретарем ЦК КПУ був Петро Шелест, свідомий українець, який тримав парасольку над творцями фільмів, що склали напрям українського поетичного кіно. Миколайчуку пощастило як акторові зіграти такі ролі, як Іван Палійчук і Тарас Шевченко. Але далі почався період «застою», й Іванові фактично заборонили зніматися. Згодом він поставив фільм «Вавилон-XX», інспіруючи інших людей і своє оточення до того, щоб творили українську культуру.

Принципово нове у книзі – детальніший розгляд фільмів, у яких знімався Іван. Тобто екскурс в історію українського кіно. Виокремлена в розділ «Резонанс у світі» його творчість у царині зарубіжного кіно, хоча вона була не така масштабна. Але була.

Про Миколайчука писати – велике задоволення. Його енергетика нікуди не зникла. Не дарма Марічка Миколайчук завжди говорила, що «Іван для неї живий». Його присутність – на екрані, у фільмах.

Феномен Івана Миколайчука полягає також у тім, що він умів навіть у прорадянських фільмах залишати за собою право на людську гідність. Він був вищим від того, чого не приймав. Яскравий приклад – остання роль на той час вже тяжко хворого актора. Іван зіграв Турчина, прототипом якого був генерал-хорунжий війська УНР Юрій Тютюнник. Історія про те, як чекісти виманили його з еміграції в Польщі. Фільм 1986 року зняли на Одеській кіностудії як

пропаганду чекістів. І остання фраза Миколайчукового персонажа: «Історія нас розсудить» – виправдовує його присутність у тому фільмі.

Кожна роль – втілення невмирущості українського духу: Іван Палійчук з «Тіней забутих предків», Тарас Шевченко з фільму «Сон», козак Василь з «Пропалі грамоти», Фабіан з «Вавилона-XX»...

Вагомим словом про Івана Миколайчука та нове видання на презентації поділилися Олесь Санін, Валерія Чайковська, Василь Вітер, Сергій Тримбач, Сергій Марченко, Лариса Кадирова. Модерувала подію письменниця Юлія Бережко-Камінська.

Ще одне видання, де постать Івана Миколайчука є центральною, – збірник «Фільм "Тіні забутих предків". Погляд через півстоліття». Фільм Сергія Параджанова «Тіні забутих предків» завершили наприкінці 1964 року, встигли «пустити» по фестивалях, де він здобув міжнародне визнання. Але в Україні стрічки ніхто не бачив. Глядачі запитували: коли ж побачимо? Відтак 4 вересня 1965 року відбулася прем'єра у щойно збудованому кінотеатрі «Україна». Знаменна подія: Іван Дзюба зі сцени оголосив про арешти української інтелігенції. Як пояснював в інтерв'ю, затримання відбувалися майже таємно, і він вважав за потрібне оголосити про це. То був перший на території Радянського Союзу публічний спротив системі. Після цього почалися проблеми в Івана Дзюби: його арештували ще й за блискучу працю «Інтернаціоналізм чи русифікація?».

Минув час. Україна відновила Незалежність. І вже 2015 року в Україні на державному рівні відзначалося 50-річчя виходу фільму «Тіні забутих предків» за президентства Петра Порошенка. Подвижники Центру кінематографічних студій НаУКМА провели наукову конференцію, на основі якої і вийшла книжка «Фільм "Тіні забутих предків": погляд через півстоліття». Видання гарно ілюстроване. Містить фото і короткі довідки про всіх без винятку людей, які працювали над фільмом. За підтримки кіностудії імені О. Довженка, де оцифровується фотоархів, авторам вдалося зібрати чимало світлин та відобразити різнобічний підхід, вітчизняні та зарубіжні дослідження (вийшла спеціальна книжка Джошуа Ферста про фільм Сергія Параджанова «Тіні забутих предків» англійською мовою у США).

Фахівцям НаУКМА було важливо зафіксувати різні підходи до фільму. Скажімо, Сергій Тримбач пише про стиль Сергія Параджанова, Сергій Марченко – про мовні відмінності повісті Коцюбинського і фільму. Розглядається контекст культурний і політичний, коли створювався цей фільм. Тобто читачі, які цікавляться фільмом, можуть знайти всебічну інформацію.

Цікава також історія третьої книги «Талант і гра. Українські актори театру і кіно» Лариси Брюховецької та Вікторії Котенок. Власне, книга присвячена пам'яті Івана Миколайчука з нагоди його 80-річчя (2020 року видана, а 80-річчя відзначали у 2021 році).

2012 року в редакції «Кіно-Театру» вже виходила книжка про українських акторів «Українські обличчя театру і кіно», що містила близько 68 портретів та чимало ілюстрацій. Але час іде, з'являються нові імена. Водночас на вістрі національного інтересу залишаються актори, які творили українське поетичне кіно. Відтак видавці подали рукопис книги про українських акторів на відповідний конкурс Київської держадміністрації і виграли.

До видання увійшли творчі портрети акторів, які працювали в Україні і стали знаменитими: Леонід Биков, Олексій Богданович, Борислав Брондуков, Микола Гринько, Сергій Іванов, Лариса Кадочникова, Антоніна Лефтії, Іван Миколайчук, Наталія Наум, Раїса Недашківська, Ада Роговцева, Сергій Романюк, Віталій Савчук, Ахтем Сеїтаблаєв, Лесь Сердюк, Василь Симчич, Кость Степанков, Федір Стригун, Богдан Ступка, Анатолій Хостікоєв. Це ті, про кого писала Лариса Брюховецька. А Вікторія Котенок відобразила у книзі представників молодшої генерації українського кіно: Ірму Вітовську, Віктора Жданова, Римму Зюбіну, Віталія Салія, Лесю Самаєву, Олену Хохлаткіну і Романа Ясіновського.

Назгал маємо цікаве суцвіття акторів. Книга гарно ілюстрована та є у бібліотеках міста Києва. Тираж – 300 примірників. Ті, хто цікавиться, завдяки цьому виданню можуть дізнатися більше про славних українських акторів.

Всі три книги презентувалися, зокрема, у Будинку кіно. Видання «Тіні забутих предків» вже немає у продажу. А книга «Іван Миколайчук як національний митець» вийшла накладом 200 примірників, і її ще можна придбати в редакції журналу «Кіно-Театр».

Побажаймо ж, аби інтерес до Івана Миколайчука тривав у нових поколінь українців.

Ольга Дубовик



Фільм "Тіні забутих предків": погляд через півстоліття. 36. статей і документів. К.: Редакція журналу "Кіно-Театр", Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2018. 252 с., іл.